

## Toespraak Zomerviering 2 juli 2017, Dominicus Amsterdam

Arjan Broers

‘Mama, gaan dieren ook naar de hemel?’

Zulke vragen stelde ik als kind, zoals zoveel kinderen. De verhalen uit de Bijbel klonken zo logisch in mijn oren: natuurlijk was de aarde bedacht en gemaakt door iemand groots, door een bezieler. Natuurlijk hadden de mensen van alles beleefd, sinds de tijd begon. Natuurlijk nam Noach alle dieren mee, zij konden zichzelf immers niet redden! En natuurlijk gingen ook dieren naar de hemel.

Wat ik niet snapte: waarom God *toen* wel dingen zei tegen mensen en nu niet meer. Dat begreep ik niet. God sprak toch tegen Abraham en Mozes en Noach en al die anderen? En wij moesten het met oude verhalen doen? Raar.

Ik groeide op in een kerk waarin telkens gezegd werd, en vaak met trots: ‘Gij zijt een God van mensen’. Dat was goed bedoeld hoor. Meestal moest het uitdrukken dat God van *gewone* mensen was, niet alleen van machthebbers, maar ook van *ons*.

Maar toch. Het voelde een beetje *karig, allenig*. God en zijn mensen, proberend het met elkaar uit te houden, met vallen en opstaan. God en zijn mensen, in een wereld waarin weliswaar van alles leeft, maar dan vooral als grondstof voor ons, om te gebruiken. Verder hadden de planten en de dieren met onze heilsgeschiedenis niets te maken.

In de loop der tijd werd God een God van *mij*, van dit individu dat zijn weg door het leven zocht, ook met vallen en opstaan. Hoorde God daarbij? Ik hoorde wel vaak dat God liefde was, maar hij – altijd hij – had toch ook trekken van een strenge vader, een in de gaten houder, een eiser, een beoordelaar. Gaandeweg werd God van een aanwezigheid een idee, en... vergane glorie.

Kon ik God niet beter laten varen? Zoals vrijwel iedereen deed?

Zo tip ik in een paar reuzenstappen ook de geschiedenis aan van God in het westen: van een God van de schepping werd hij een God van mensen, en toen van individuen. En toen van vroeger.

Of, nog erger: van mensen die geloven dat er ‘wel iets is’, maar zonder dat het enige betekenis heeft in hun leven. God had er net zo goed niet kunnen zijn. Heilig is er niets – behalve misschien wat persoonlijke voorkeuren.

We hebben een cultuur geschapen die draait om weldenkende en zelfredzame individuen, om ons recht op geluk en om onze *struggle* om dat goed te *managen*. De rest – de verschoppelingen, de niet-weldenkenden, de niet-zelfredzamen en trouwens ook de dieren, de planten, het water, de lucht, de aarde – dat alles doen we erbij, als het dan echt moet.

Mijn God. Wat een eenzaamheid: als mensheid, en ook als individuele mensen. We doen alsof ons leven van ons is, ons bezit, waar we iets van moeten maken, zelf zin aan moeten geven. We zijn begin en einde van alles, zoals Maarten van Roozendaal zo onvergetelijk zong, maar we zijn zo alleen. Zo godvergeten alleen.

2.

Maar: zou God niet spreken in onze tijd? En hoe sprak God dan vóór de Bijbel?

Er is een oude traditie die de natuur 'de eerste Bijbel' noemt. Het ongeloofelijke samenspel van licht, lucht, water, aarde en alle oneindige varianten van leven. Inmiddels weten we er meer van dan ooit: hoe oud en ongelooflijk wijds de kosmos is, én op welk minuscuul niveau van atomen het leven zich ook afspeelt. Met iedere cel in ons lichaam zijn we deel van iets dat ouder, groter én kleiner is dan we ons kunnen voorstellen. Ons beeld van God moeten we daarom aanpassen: God moet ouder en groter zijn dan de kosmos en tegelijk werkzaam op het allerkleinste niveau.

Noach had daar geen idee van. We hoorden een stukje uit zijn verhaal, over de regenboog en het eerste verbond. Is het u opgevallen hoe dat wordt omschreven? Ik dacht altijd dat de regenboog stond voor een belofte aan mensen. Maar het is anders. Er staat: God sluit een verbond met *al zijn schepselen*. En de regenboog plaatst hij om *zichzelf* eraan te herinneren. Dat is een publieke liefdesverklaring aan alles wat leeft. Dat relativeert onze positie als mensen.

God is van de hele schepping. Dat klinkt mooi. Idealistisch. Naïef. Onhaalbaar. De heilige Franciscus van Assisi, acht eeuwen geleden: die had er geen moeite mee. Die sprak dieren aan met broeder en zuster. Die beschouwde zelfs de elementen als familie: broeder wind, zuster zon, moeder aarde. Ja zelfs de dood noemde hij *zuster*.

Maar ja. Franciscus. Lieve pias, onnavolgbare heilige dwaas. We vinden het aandoenlijk, maar we staan er zo ver van af. Wij leven niet samen met dieren, we fokken en kweken en slachten ze bij miljoenen, op de verborgen altaren van onze vraatzucht. Wij geven zaden een giftig jasje en roeien insecten uit. Wij halen stoffen uit de grond en maken er spullen en brandstof van, of plastic dat we in zee laten waaien.

Zou God niet spreken in deze tijd?

Paus Franciscus schreef twee jaar geleden de encycliek *Laudato Si*, geprezen zijt Gij, een directe verwijzing naar het Zonnelied van de heilige dwaas. Het is een fascinerend document. Enerzijds beschrijft het scherp wat er feitelijk gebeurt – de paus is een gepromoveerd natuurkundige en weet hoe de wetenschap werkt. Anderzijds durft de tekst ver te kijken, naar de wortel van de klimaatcrisis: de fundamentele vervreemding van ons mensen van al het andere leven. De illusie dat we allemaal ons eigen leven 'hebben'.

Jullie hoorden een stukje uit *Laudato Si*, waarin de paus zegt dat we maar één hart hebben. Wreedheid jegens het een loopt onherroepelijk uit op wreedheid jegens het ander. Iedere mishandeling van een schepsel gaat in tegen de menselijke waardigheid, zegt hij. Hoort u hoe ver dat gaat?

Zou God niet spreken in deze tijd? We horen telkens dat de manier waarop we leven bedreigend is voor de aarde. Het klimaat verandert, bossen verdwijnen, diersoorten

sterven uit, zeeën zullen stijgen. We staan voor de keus: willen we de aarde bewonen of opgebruiken?

De oproep van de Franciscussen – om allen en alles te zien als broeder en zuster – is niet vrijblijvend. De regenboog is niet alleen een geheugensteuntje voor God, inmiddels hebben wij het ook nodig. We zijn zo talrijk en machtig geworden, dat wij zelf een zondvloed kunnen maken. En dus is het tijd om *ons* deel van de *deal* te eerbiedigen. We hebben geen keus.

3.

Oké.

Schepping. Kosmos. Klimaatverandering. Zondvloed. Regenboog.

Beetje veel hè?

Voor ons, gewone mensen, hier bijeen? Met straks een kop koffie? En dan de zondag in?

En binnenkort op vakantie?

Wat kunnen wij nou doen?

Eerlijk gezegd: ik weet het niet goed. Het vraagstuk is te groot, de dreiging is te reëel, en de stappen die wij moeten zetten, zowel praktisch als spiritueel, zijn enorm. Ik deed lang over dit laatste stukje. Ik bleef maar zinnen formuleren die allemaal, tja – te groot en te wijds en te *slim* waren voor mij.

Tot ik snapte: ik ben God niet. Of liever: ik ben niet meer dan een druppel in die ene pot God. Ik hoef het niet te weten. Maar twee dingen weet ik wel.

Ten eerste: er is iets in ons dat herkent dat de ‘ikzigheid’ die Maarten van Roozendaal bezingt niet deugt en geen geluk brengt. ‘Alles draait om mij’ – je kunt er president mee worden, maar dan hoor je bij de zondvloed.

Er is iets in ons dat verlangt naar verbinding, naar heelheid, je plaats hebben, gezien worden. Er is iets in ons dat arken wil bouwen. Er is iets dat hoort zeggen: ‘ga anders eten’, ‘zaai bloemen voor de bijen’, ‘laat die huilbui nou eens los’, ‘vraag je buurvrouw hoe het is’, ‘geef je geliefde de ruimte’, ‘vraag hulp’, ‘ga stil zitten en haal adem’.

Er is iets in ons dat uitstaat naar verbinding. Af en toe zie je het, als een regenboog aan de horizon. Je zou het je ziel kunnen noemen.

En het tweede dat ik weet: wij niet de eersten die onze weg zoeken. Als leerlingen van Jezus leven we van het verhaal dat God en schepping *niet* van elkaar gescheiden zijn, maar innig met elkaar verbonden. We volgen een mens die we ‘zoon van God’ noemen en die ons brood en wijn naliet. Als een uitnodiging om in *communio* te leven en deel van het geheel te zijn.

Als je straks brood aanneemt, zeg dan *ja* tegen het geheim waar je al deel van bent. Wees deel van het lichaam van Christus, zoals het klassiek heet. Het is allemaal één pot God. En daar ‘ja’ tegen zeggen is tegelijk fragiel en krachtig - we moeten het blijven oefenen.

Zo. Daar laat ik het nu bij.

Maar: gaan dieren nu ook naar de hemel?

Ik zocht steun bij mijn jongste zoon. Hij is negen jaar oud, dus hij weet nog dingen die ik ben vergeten. 'Gaan dieren ook naar de hemel?', vroeg ik.

Zijn antwoord kwam prompt en zonder haperen: 'Ja natuurlijk', zei hij. 'Anders is God helemaal alleen'.